

MIRSIDDIQ XON HASHMAT SURATLARINING TARIXIY AHAMIYATI

Шероз Темиров
(Узбекистан)

Mirsiddiqxon Hashmat tazkiralari o'qishdan ma'lum bo'ladiki, unda ko'plab arabcha unsurlar, yangi so'z va iboralar kiritilgan bo'lsa-da, u o'tmishdoshlar yozuv uslubining asosiy hodisalarini davom ettirgan. Mirsiddiqxon Hashmat tazkiralari eng muhim uslubiy xususiyatlaridan biri arabcha asar va adabiy manbalarning arabcha nomlari va fors tilidan kelib chiqqan nomlaridan foydalanishdir. Ayrim hollarda, bu nomlarning uzunligi tufayli muallif ularni qisqartirib tilga oladi qiladi. Yozuvchiga bunday qarash uning o'tmish tadqiqotchilarining adabiy asarlarini tadqiq qilish yo'lga katta e'tibor qaratgani bilan bog'liq. Mirsiddiqxon Hashmat kartinalarining til va ifoda uslubi tafsilotlarini o'rganish muallifning adabiyotdagi mavqeini aniqlash, ijodkorlik yo'llari, ijodkorlik qirralarini topishda qo'l keladi.

Mirsiddiqxon Hashmat hind uslubi Farorud adabiyotiga chuqur ta'sir ko'rsatgan muhitda ijod qilgan. Shu nuqtai nazardan qaraganda, 19-asrning 2-yarmi va 20-asr boshlaridagi shoir va adabiyotshunoslar ijodida (nazmda ham, nasrda ham) hind uslubi belgilarini ko'proq kuzatish mumkin. Tojik olimi Usmon Karimov "Bu uslubning (men hind uslubini nazarda tutyapman) birinchi belgilari chalkashlik, noaniqlik va noaniqlikdir", deb ta'kidlaydi.

Nasrda bu uslubning ko'rinishi kinoya, mubolag'a, ta'rif va boshqa shakllar kabi badiiy san'atlar orqali namoyon bo'ladi. Shu bois bu davr nasrining stilistik masalalarini tahlil qilishda ana shunday tafsilotlarni hisobga olish zarur.

Aytish kerakki, har bir ilmiy hodisa yoki artefakt uslubning ifodasi bo'lib, so'z va iboralarning o'rinli qo'llanishi timsol va metafora, badiiy san'at va ijodkorlarga xos mazmun va ma'nodir. Eronlik olimi Sirus Shamissoning fikriga ko'ra, "San'atkor – tafakkur, tasavvur, tasvir va nisbatni ifodalovchi shaxsdir".

Mirsiddixon Hashmat ana shunday sohirkalom shoir va adiblaridandir. Mavsuf tazkiralarda arab atamalarining lugʻat boyligi va tarkibi cheklangan boʻlsa-da, uning nasriy tili oʻz davrining boshqa mavjud tazkiraloriga nisbatan sodda va ravon koʻrinadi. Mirsiddixon Hashmat tazkiralarning uslubiy va lingvistik xususiyatlarini bir necha jihatda umumlashtirish mumkin:

1. "Tazkira" muallifi turli ilmiy masalalarni oʻziga xos uslub va yangicha nuqtai nazar bilan tahlil qilib, koʻrib chiqqan, kitobining bezak va taʼsirchanligi uchun Nabaviy, Amsol va Hikam bayt va hadislaridan koʻproq foydalangan. Masalan: "Va oʻsha soʻzlardan biri "sahih" hadisi sharifda Rasululloh sollallohu alayhi vasallamning banda ekanliklari aytilgan va... Men bu oyatni "Sahih" hadisi sharifda aytilgan gap edi. sharaflil hadisi aytib, uni Navvobga yetkazdi. Madhiyada aytganlarim shu ikki misradan boshqa narsa emas.

Va qanday qilib:

Huva nasirul Islom sultanulva abqahu fi-l- aishilmuhalladi, Rabbuku,

Xoza-l-manokiba va-l-maasara kullaho jabal-ul-vikora yuhubbuno va muhibbudu».

Boshqa tomondan, uni yanada taʼsirli va jozibador qilish uchun quyidagi hadisdan foydalanadi: "Ad-dunya sichnul-muʼmin hadisi bilan" oʻsha bedin bu xittani jannatda tomosha qilib, kuylashdan xursand boʻlib, kuyladi. arab va fors tillarida sheʼriyat.

Aytish joizki, Mirsiddiqxonning Hashmatlik rasmlari

Alloh taologa hamdu sanolar va 9-Paygʻambar Muhammad (s.a.v.) soʻzlari bilan boshlanib, bundan tashqari, asarda tasavvufiy-tasavvufiy jihatga ega boʻlgan shoirlarning sheʼrlari keltirilgan:

2. Mirsiddiqxon Hashmat tazkiralarda tasviriy kompozitsiyalar, arabcha iboralar, uzun jumlar koʻp qoʻllangan (19-20-asrlarga Movarunnahr adabiy mintaqasida bu kabi qarashlar ijodida koʻproq qoʻllangan. bu davrning boshqa soʻzlovchilari), masalan: "Kaddasa" -l-Lohu Taʼala, Arvohahuma, Navvara Markadahu, "Shevan taxallusi Shariat Panoh, Siyodatdastgoh, Ustadul Ulamo,

Qudvatulfukaho, Mukarrabul Salatin va Ustadul Xavoqin, Qoziyulkuzzot, Malakussifat Muhammad. Mavlaviy Sharifxo‘ja Buxoroning dorulfohirasining buyuk qozisi bo‘lib, mashhurligi shu qadar ulug‘dirki, undan mustaqildir, batafsil va ifodalidir».

3. Tashish usuli. Muallif o‘z suratlarida shoirlar hayotining alohida lahzalari, ayrim muhim tafsilotlari tasvirlangan voqea va hikoyalar turkumini chizadi. Kabi: “Hodisa: Rahmatulloh VozeH ijodi tazkirasida rivoyat qilganidek, bir kechada bir guruh ilm va komil kishilar u kishining hurmatli uyida mehmon bo‘ldilar. Ozig‘in qozi derazaga tilini tiqib, ehtiros bilan gapirib, Hazrati Ibrohim Xaliland millatidagi hindlar Rabbiy kitobining ichidadir, dedi. Bu muqaddimaning ma’nosini olimlar tasdiqlaganlar”.

4. Mirsiddixon Hashmatning g‘amxo‘r uslubi va uslubining muhim fazilati shundan dalolat beradiki, muallif so‘zlovchilar hayoti va ahvolini tasvirlab bo‘lgach, o‘z fikr va mulohazalarini matn hoshiyasiga yozadi. Surat egasi Somi, Munir, Shirin va boshqalarning hayoti va ijodini taqdim etdi. “tanbeh”, “arz”, “muharrir aytadi” sarlavhalari bilan bu so‘zlovchilar she’riyati, shaxsiyati haqidagi o‘z fikr va mulohazalarini ifodalaydi. Bunday ko‘rinish ko‘pchilik rasmlarda ko‘rinadi va uni rasm egasiga xos xususiyat deb hisoblash mumkin.

Adabiyotshunos Matluba Mirzoyunus fikricha. “Yozuvchi uslubini til nuqtai nazaridan tahlil qilish muayyan uslubni o‘rganishning eng muhim vositasidir, chunki badiiy asarlarning xususiyatlari bilan avvalo til orqali tanishamiz”. Shu munosabat bilan Mirsiddiqxon Hashmat mulohazalari tili va ifoda uslubini har tomonlama tahlil qilish va tushuntirish maqsadida uning ibora va grammatika tafsilotlariga e’tibor qaratamiz:

- arabcha duo jumalari: “Yoqdil janobning taxallusi Haq, hidoyat, ma’rifat va latoif to‘plami, Sheroz, taroif va avorif nusxasi, ilm va ilmning qimmatli gavhari, shariat va tariqatning eng muhim kitobi. , Madhushi May - birlik va ilm uyi, sevgi hamrohi va Fardussakalaynning ikonasi, Xalifa Ashurmuhammadning Qutbullohi. Birradallohu mazjoahu va jaala-l-jannata martabahu».

Aytish joizki, Mirsiddiqxon Hashmat mulohazalari bir qadar sodda, ravon va ilmiylik bilan ifodalangan bo‘lib, adabiy masalalarni tushuntirish, shu‘a davlati tarjimasini tilga olish qiziqarli tarzda muhokama qilinadi. Masalan: “Ulardan biri Mirasaddir, chunki Mavlaviy o‘sha mavqega qanoat qilib, o‘sha masnadga bu zot zotiga iftixor darajasi berilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR VA MANBALAR

1. Murodov, S. A. (2022). Relationship between the universe and man in the works of Fariduddin Attor. In *International conference: problems and scientific solutions* (Vol. 1, No. 6, pp. 35-41).

2. Мурадов, С. А. Современные методы философии и их значение в развитии мышления человека. *Актуальные исследования*, 51.

3. Мурошов, С. А. (2009). Ибн Сино, Аттор ва Навоий асарларида кушлар тимсоли. *Имом ал-Бухорий сабоқлари», Маънавий-маърифий, илмий-адабий журнал. Тошкент*, 273-276.

4. Мурадов, С. А. кизи Касимова, ФФ (2022, December). ФИЛОСОФИЯ ДИЗАЙНА: ОСОБЕННОСТИ И СУЩНОСТЬ. In *INTERNATIONAL CONFERENCE: PROBLEMS AND SCIENTIFIC SOLUTIONS* (Vol. 1, No. 7, pp. 51-59).

5. Санжар, М. (2020). Взгляды Фаридуддина Аттара на бытие. *Международный журнал прикладных исследований. ИДЖАР*, 6(6), 34-36.

6. МУРАДОВ, С. А. СОЦИАЛЬНО-ФИЛОСОФСКИЕ ВЗГЛЯДЫ ФАРИДУДДИНА АТТОРА. *МОЛОДОЙ УЧЕНЫЙ* Учредители: ООО "Издательство Молодой ученый", 51, 529-531.

7. Aslonovich, M. S., & Zaynura, M. (2023, June). NATIONAL DRESSES OF CENTRAL ASIA: AS A COMPONENT OF" CULTURE OF DESIGN". In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH CONFERENCE* (Vol. 2, No. 15, pp. 170-177).

8. Aslonovich, M. S., & Zaynura, M. (2023, June). NATIONAL DRESSES OF CENTRAL ASIA: AS A COMPONENT OF" CULTURE OF DESIGN". In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH CONFERENCE* (Vol. 2, No. 15, pp. 170-177).
9. Мурадов, С. А. (2023, June). ФАРИДУДДИН АТТОР-ВЕЛИКИЙ ШЕЙХ ВОСТОКА. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH CONFERENCE* (Vol. 2, No. 15, pp. 149-160).
10. Muradov, S. A. (2023). THE MAIN IDEAS OF THE FOUNDER OF THE GERMAN SCHOOL OF PHILOSOPHY. *Innovative Development in Educational Activities*, 2(7), 588-594.
11. Sanjar, M. One of the Factors of Purity of the Heart is Futuwat. *International Journal of Innovations in Engineering Research and Technology*, 98-101.
12. Sanjar, M. (2020). The views of Fariduddin Attar on being. *International journal of applied research. IJAR*, 6(6), 34-36.
13. Jahongir, S. (2020). Philosophical views of Umar life. *Academicia. An International Multidisciplinary Research Journal.–India*, 10(4), 360-364.
14. Shodiev, J. J. (2020). Interpretation of moral facts in the opinions of Umar Khayyam. *International engineering journal for research & development.-India*, 5(3), 143-148.
15. Шодиев, Ж. Ж. Interpretation of the image of may in the ruba of Umar Khayyam. *Monografia pokonferencyjna science, research, development*, 33, 2020-30.
16. Шодиев, Ж. Ж. (2020). Умар Хайём фалсафий қарашларида инсон тақдири ва эркин ирода масаласи. *Наманган давлат университети Илмий ахборотномаси*, 2, 197-204.
17. Шодиев, Ж. Ж. (2020). Умар Хайёмнинг асосий асарлари ва рубойларининг тузилиши, мазмуни ва таҳлили. *Илм Сарчаишмалари.-Урганч*, 10, 44-47.
18. Шодиев, Ж. Ж. (2020). Умар Хайём рубойларининг талқин ва тавсифи. *Наманган давлат университети Илмий ахборотномаси*, 9, 206-210.

19. Шодиев, Ж. Ж. (2020). Умар Хайёмнинг ижтимоий-ахлоқий қарашлари. *Фалсафа ва ҳуқуқ.—Тошкент, 3*, 107-110.
20. Shodiev, J. (2021). The problem of knowledge in the philosophical views of Umar Khayyam. *Imam al-Bukhari IBS Journal, 2*.
21. Шодиев, Ж. (2022). Илк уйғониш даврида—комил инсонни шакллантириш ватарбиялашда тасаввуф таълимотининг ўрни. *Scientific Bulletin of NamSU-Научный вестник НамГУ-NamDU ilmiy axborotnomasi—2022-yil_4-сон, 229*.
22. Шодиев, Ж. Ж. Мамлакатимизда инсон қадрини юксалтиришнинг ижтимоий-фалсафий масалалари. *Қарду хабарлари. Илмий-назарий, услубий журнал. Махсус сон (Ижтимоий фанлар)*.
23. Shodiev, J. J. (2020). INTERPRETATION AND DESCRIPTION OF UMAR KHAYYAM RUBAYA. *Scientific Bulletin of Namangan State University, 2(9)*, 206-211.
24. Jurakulovich, S. J. (2022). AGAINST IGNORANCE-FIGHTING WITH ENLIGHTENMENT THE MAIN CRITERIA IN IMPROVING HUMAN VALUE. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal, 3(10)*, 1160-1164.
25. Jurakulovich, S. J. (2022). ATTITUDE TO HUMAN DIGNITY IN THE PERIOD OF AMIR TEMUR AND TEMURIDS DYNASTY. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal, 3(5)*, 43-47.
26. Shodiyev, J. (2021). JAMIYATDAGI MEHNAT MUNOSABATLARI SHAROITIDA MA'NAVIY SALOHİYAT. *Журнал истории и общества, (2)*
27. SHODIEV, J. (2021). SOCIO-POLITICAL LIFE AND THE DEVELOPMENT OF SCIENCE IN THE PERIOD OF UMAR KHAYAM. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 1(1)*.
28. Shodiyev, J. (2021). O'ZBEKISTONDA IJTIMOİY-SIYOSIY KOMMUNIKATSIYA RIVOJLANISHIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SIYOSATI. *Academic research in educational sciences, 2(2)*, 409-416.

29. Shodiyev, J. J. (2020). U THE QUESTION OF HUMAN DESTINY AND FREE IN THE PHILOSOPHICAL VIEWS OF OMAR KHAYYAM. *Scientific and Technical Journal of Namangan Institute of Engineering and Technology*, 2(2), 197-202.
30. Shodiev Jahongir Jurakulovich. Interpretation of moral facts in the opinions of Umar Khayyam. *International Engineering Journal For Research & Development* 2020/4/16.
31. Jurakulovich, S. J. (2023). The role of the national idea in increase of human values. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, 3(10), 1160-1164.
32. Shodiyev Jahongir Jo‘raqulovich. Inson qadri va uning huquqlari eng oliy qadriyat: tarixiy-huquqiy meros. *Ilm sarchashmalari/ Urganch – 3.2023*. 19-21.
33. Shodiyev, J. J. (2023). THE ROLE OF SCIENTIFIC THINKING AND MENTAL DEVELOPMENT IN IMPROVING HUMAN DEVELOPMENT AND VALUE. *Innovative Development in Educational Activities*, 2(9), 251-261.
34. Shodiyev, J. J. (2023). THE ROLE OF THE NATIONAL IDEA IN INCREASE OF HUMAN VALUES. *Innovative Development in Educational Activities*, 2(7), 616-625.
35. Jurakulovich, S. J. (2023). PHILOSOPHICAL VIEWS OF SAGES ON HUMAN VALUES AND GLORIFYING HIM. *THEORY AND ANALYTICAL ASPECTS OF RECENT RESEARCH*, 2(16), 229-238.
36. Шодиев, Ж. Ж. (2023, June). ЗНАЧЕНИЕ ИСТОРИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ В СОЗДАНИИ ФУНДАМЕНТА ТРЕТЬЕГО ВОЗРОЖДЕНИЯ И ЕГО ЗНАЧЕНИЕ В УКРЕПЛЕНИИ ЧЕЛОВЕЧЕСКИХ ЦЕННОСТЕЙ. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH CONFERENCE* (Vol. 2, No. 15, pp. 124-130).
37. JJ Shodiev. A STEP TOWARDS HUMAN DIGNITY. *GOLDEN BRAIN* 1 (24), 59-67.